

Stanuli jsme na vrchu příkré, porostlé stráně. Údolí pod námi, cíl našeho putování nás zastavilo; půvaby jeho nás již zdaleka okouzly.

Tam pod protější strání v hustém stromoví rozlehlého parku vila s červenou střechou a zelenými okenicemi — to Ratibořice. Pod námi na úpatí stráně míhá se stromovím křišťálová voda Úpy, rozkošné údolí tvořící. Sestupujeme klikatou stezkou, až lávku přes řeku vedoucí přešedše, staneme na bujné lučině.

Na pravém břehu Úpy mezi táhlými, porostlými stráněmi, jež údolí svírají, od severu až k České Skalici rozkládají se luka. Lučiny kol a kol jako jasně zelené jezero, z něhož tu a tam skupení stromů anebo háječek tmavou zelení svou jako ostrůvky vynikají, mezi nimiž pak napuštěná místy voda v záři slunce stříbrem se leskne.

Těsně pod strání vine se Úpa; rozmanité stromoví břeh stínící označuje směr její. Na strání bělají se stromovím polozakryté domky a chalupy Žernova, dobře nám známého z „Babičky“. — Tu v té tiché, idylické krajině strávila mládí svoje Božena Němcová! Tu zajisté jí nejkrásnější dnové života. Zde žili její rodičové, její babička, zde se vdala... Opustila údolíčko, opustilo ji štěstí. Svět jí jen utrpení a bídu podal.

Kráčíme přespříč lučinou ke mlýnu bělajícímu se nedaleko vily ratibořické. Kolem nás je tak jasno, svátečno, mysl naše povznešena — vždyť kráčíme krajinou, již kněžna poesie uměním posvětila!

A hle, tu pod lípami kamenný mlýn, jehož kola voda náhonu žene. Ihned poutají zraky naše dvě stařícké lípy před mlýnem, v jejichž stínu socha se bělá. Ach, ano, staré to známé! Ty lípy „babičku“, „panímámu“ i „žernovskou kmotru“ v stínu svém vídaly, pod rozložitou korunou jejich „pan otec, pohrávaje pikslou“ žerty své pronášel.

Ach, lípy šumí dosud, milý stín vůkol rozkládající, ale

ve mlýně se mnoho změnilo. Rodiny „pana otce“ (Ant. Ludra) není tam více. Zahrádka před okny zpustla a stodola, za níž vňoučata „Babičky“ a dcerky mlynářovy si hrávaly, zmizela. Dobromyslná mlynářka diví se nemálo, proč se horlivě na vše vyptáváme. S radostí vypravuje nám, že znala Němcovou, kmotru žernovskou (Kolískovou) i bláznivou Viktoru.

„Ta před málo lety co sedmdesátiletá stařena zemřela. Zbláznila se z lásky. Nějaký voják jí učaroval, jež z počátku nechtěla. Pak za ním chodila sama. ‚Musím za Gottfriedem‘, (tak se jmenoval) říkala. — Tam po těch lesích bloudila.“ — A mlynářka ukázala na protější stráň. „Však tam v dubině jednomu místu podnes říkají ‚pod Viktorčíným kamenem‘.“

Vypravovala ještě více o ubohé bláznivé, již Němcová ve všem pravdivě, až na smrt, a dojemně vylíčila.

Ze mlýna zašli jsme do nedalekého parku, jenž rozkládá se kolem úhledné vily, výstavností uměleckou nevynikající. Park hezký, má mnohou vzácnou rostlinu — však podobných uvidíme jinde — dál, navštívit tu chaloupku — „Staré bělidlo“.

Jdeme zpět stezkou proti náhonu, podél něhož babička v neděli odpoledne s vňoučaty do mlýna chodívala. Před námi zas lučiny bujně zelené, hojné, rozmanité stromoví na stráních, u náhonu a řeky, v skupeních uprostřed luk, dodává údolí nevýslovného půvabu.

Bezděky vidíme v myslí krajinku v rouše jarním a staneme tu s „Kristlou“ za tajemného večera před sv. Janem, kdy lehké obláčky táhnou se po údolí, a věříme, „že v těch průzračných stříbrošedých závojích zahaleny jsou lesní ženky“, a díváme se „na jich divý tanec při svitu měsíce“. Údolí tiché, jako od světa odloučené — však tu od řeky blíží se lučinou stádo šedých ovcí, za nimiž starý pastucha se loudá.

Staré bělidlo! — Domek rodiny Proškovy, v němž žila babička a naše Němcová! Ten domek prostý, na půl dřevěný, jenž mile se bělá z temného stínu košatých stromů, nemohl ani jinaký být do toho údolí, pro babičku. Právě stavení to pohorské české vesnice. Za ním vypíná se větší, kamenné o jednom patře, jež bývalo panskou prádelnou. Představoval jsem si Staré bělidlo větší, úhlednější, a přec nebyl jsem nemile dojat zklamáním. Naopak.

Stojíme chvíli v tichém zadumání. Nemusíme se teprve

vmýšlet v osoby „Babičky“, nemusíme sami sebe klamat. Ty osoby tu všechny žily tak, jak je Němcová vylíčila, dovedši ve skutečnosti nalézt pravou poesii a, kde třeba bylo, přidati záře její. Skutečnost nás vyrušila z milého zamyšlení. Staré bělidlo se tuze, tuze změnilo. Vinná réva se zdí zmizela, stará hruška, jež rozkládala haluze své na střechu domku, nešumí více. Nahnutá jabloň dávno zašla — uvadla s babičkou —, a v polopusté zahrádce, v níž kdys fialy a růže kvetly, jest jen něco zeleniny. Dvoreček zpustlý, travou zarostlý. Jedinou ozdobou jsou kolem zelenající se jasany, olše a lípy. — Větší světnice, v níž vládla bedlivá hospodyně paní Prošková, kdež scházela se rodina i milí sousedé, „pan otec“ ze mlýna a myslivec Risenburský, i světnice menší, v níž stála kdys babiččina malovaná truhla a postel, jsou pustý. Bývají tam nyní panští mlatci.

Stavení samo vystavěl na konci předešlého století Antonín Luder, „pan otec“ ze mlýna, jak to nápis na lomenici dosvědčuje. Později koupila domek zajisté vrchnost, kteráž jej rodině J. Pantla(!) vykazala. Byl J. Pantl(!), otec Boženy Němcové, nadkoním hraběte von der Schulenburg, jenž se r. 1819 oženil s Kateřinou, vévodkyní Zaháňskou, dědičkou panství náchodského, dcerou Petra, vévody Kuronského a Zaháňského, jenž byl synem Arnošta Jana z Birou(!), pověstného milce carevny Anny. Tatáž vévodkyně Kateřina jest „paní kněžna“ v „Babičce“, jež jak dlouho pohřební průvod babičky bylo vidět, tak dlouho smutným zrakem ho provázela, až pak záclonu spustíc a hluboce si vzdechnouc zašeptala: „Šťastná to žena.“ — Rozumíme. Vévodkyně třikráte vdaná, ale bezdětná, třikráte opět rozvésti se dala.

Na rodinu Pantlovu(!) (Proškovice v „Babičce“) přemnozí v okolí ještě se pamatují. Mluvil jsem se stařenkou, jež co děvče na Staré bělidlo chodila. Znála babičku osobně. Nedaleko za stavením je splav, u něho dlouho do noci Viktorka sedávala, zpívajíc mrtvému děcku svému smutnou ukolébavku. Údolí zde již se ouží, les stráně je pozadím, a se šuměním četných stromů pojí se temné hučení splavu.

Jdeme dále touž cestou, jak ji Němcová popisuje, k Risenburku. Za malé půl hodiny octli jsme se na vrchu, jenž spadá kolmo k Úpě, na úpatí jeho tekoucí. Viděli jsme s vrchole řeku tmavým jehličnatým lesem v slunci se třpytit. Stanuli jsme na místě, kdež stával pevný hrad pánů Rašínů z Risenburku, z kterého rodu nejvíce pan Aleš za

válek husitských proslul. — Když z blízkého altánu babička s vňoučaty sem hleděla, byly zříceniny hradu značné. Dnešního dne již jen kus zdi, vchody do sklepení a příkopy i valy jsou patrný.

Jdouce odtud do blízkého Žernova, zastavili jsme se na rozlehlé výšině. Rozhled překrásný. Kol kolem lesnaté vrchy, dál modravé hory — bloudíme zrakem po zeleném údolí ratibořickém až tam, kde v lesích se ztrácí, vidíme na vrchu mezi lesy bělati se kostelík boušinský. V tu stranu také leží Litoboř, Turyně, o níž nám „babička“ tak krásně povídá pověsti v lidu kolující. Jest to týž Boušín, kamž Frič usadil „Diblíka z hor“. Věru do pěkného místečka.

Ve vsi Žernově prohlédli jsme si kapličku, u níž babička s Barunkou (Boženou) a sousedkami se modlily, než do nedalekých Svatoňovic na pouť odešly.

Slunce se kloní k západu. S žernovského vrchu rozhlížíme se ještě jednou po milém nám údolí. Šťastná, krásná krajinko! Dobrý genius dal tobě Boženu Němcovou a Němcové dal tebe s tvým boдрým lidem, a babičku — pravou „Staročesku“.

Vše mění se a hyne! Lid pohorský zapomíná na mnohé, co předci jeho konali. Mnohá pověst zapadla ve tmou zapomenutí, mnohá píseň dozněla navždy.

Dávno již odpočívají milé nám postavy v tichém hrobě. Ale máme knihu, jež nám památku jejich, své původkyně a časů, v nichž žili, zachová navždy.